

## กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพันธุ์พืชของประเทศสหรัฐอเมริกา

นางฐานัญญา วงศ์จันทร์<sup>๑</sup>

### ๑. บทนำ

บทความนี้ผู้เขียนเรียบเรียงจากประสบการณ์ที่ได้เข้าร่วมอบรมในโครงการ COCHRAN Fellowship Program Administration Plant Variety Protection เมื่อวันที่ ๑๖-๒๗ กันยายน ๒๕๖๐ ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งการเป็นอบรมที่ได้เรียนรู้ทั้งทางทฤษฎี คือการรับฟังการบรรยายจากเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานด้านการคุ้มครองพันธุ์พืชจากกระทรวงการเกษตร (US Department of Agriculture) สำนักงานสิทธิบัตรของประเทศสหรัฐอเมริกา (United State Patent and Trade Office (USTPO)) และการเรียนรู้ในทางปฏิบัติ คือการได้มีโอกาสไปการเรียนรู้ในแปลงเพาะพันธุ์พืชกับเกษตรกรชาวอเมริกันผู้คิดค้นพัฒนาพันธุ์พืชใหม่ ๆ ซึ่งถือว่าเป็นการอบรมที่เกิดประโยชน์ต่อผู้เขียนเป็นอย่างมากโครงการหนึ่ง สำหรับสาระสำคัญของบทความฉบับนี้เป็นการนำเสนอสาระสำคัญของกฎหมายสหรัฐอเมริกาที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ และสาระสำคัญของกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืชของไทยและกระบวนการตามกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้อง

### ๒. กฎหมายสหรัฐอเมริกาที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่

#### ๒.๑ พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช ค.ศ. ๑๙๗๐ (Plant Variety Protection Act 1970 (PVP Act))

PVP Act ได้มีการตราขึ้นครั้งแรกในปี ค.ศ. ๑๙๗๐ และได้มีการแก้ไขต่อมาในปี ค.ศ. ๑๙๘๔ โดยมีสาระสำคัญเป็นการให้ความคุ้มครองแก่พันธุ์พืชใหม่ที่ขยายพันธุ์โดยอาศัยเพศ (sexually propagated plant) โดยรวมถึงพืชที่ขยายพันธุ์โดยใช้หัวหรือหน่อ (tuber propagated plant) ด้วย เจ้าของพันธุ์พืชที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายฉบับนี้ต้องนำพันธุ์พืชรุ่นดังกล่าวมายื่นขอจดทะเบียนที่สำนักคุ้มครองพันธุ์พืช (the Plant Variety Protection Office) ตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด

#### (๑) พันธุ์พืชที่สามารถขอรับความคุ้มครอง

“พันธุ์พืช (Variety)” ที่จะได้รับความคุ้มครองตามนิยามของกฎหมายฉบับนี้ หมายถึง กลุ่มของพืชภายในระบบพฤกษศาสตร์ซึ่ง (๑) สามารถจำแนกตามคุณสมบัติที่เกิดจากพันธุกรรมหรือการรวมตัวกันของพันธุกรรมต่าง ๆ (๒) สามารถแยกให้เห็นความแตกต่างจากกลุ่มของพืชอื่น ๆ อย่างน้อยหนึ่งคุณสมบัติ และ (๓) ไม่มีการเปลี่ยนแปลงหลังจากที่ได้มีการขยายพันธุ์ไปแล้วหรือวงจรการขยายพันธุ์หรือข้ามพันธุ์ของสายพันธุ์ดังกล่าว (section ๔๑) สำหรับหลักเกณฑ์ที่นำมาพิจารณาจัดทะเบียนให้ความคุ้มครองตามกฎหมายฉบับนี้ต้องประกอบด้วย

<sup>๑</sup> นักกฎหมายทฤษฎีการชำนาญการ ฝ่ายกฎหมายการค้าภายใน กองกฎหมายการพาณิชย์และอุตสาหกรรม สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (กรกฎาคม ๒๕๖๑)

(๑.๑) ความใหม่ (new) ต้องไม่เคยมีการจำหน่ายหรือเผยแพร่ในสหรัฐอเมริกามาก่อนไม่น้อยกว่าหนึ่งปีนับแต่วันยื่นคำขอ (application) หรือไม่น้อยกว่าสี่ปีหากเป็นกรณีในประเทศอื่น

(๑.๒) ความโดดเด่น (distinct) พันธุ์พืชดังกล่าวต้องมีลักษณะที่แตกต่างอย่างเห็นได้ชัดจากพันธุ์พืชที่มีอยู่ทั่วไป

(๑.๓) ความสม่ำเสมอ (uniform) พันธุ์พืชดังกล่าวต้องมีความสม่ำเสมอของสายพันธุ์ โดยต้องสามารถบรรยายลักษณะที่ชัดเจนได้ (describable) สามารถคาดการณ์ได้ (predictable) และเป็นที่ยอมรับทางการค้า (commercially acceptance)

(๑.๔) ความคงที่ (stable) พันธุ์พืชดังกล่าวต้องสามารถถ่ายทอดลักษณะพันธุกรรมและความโดดเด่นประจำพันธุ์จากรุ่นสู่รุ่นได้อย่างไม่มีการเปลี่ยนแปลง (section ๔๒)

## (๒) กระบวนการยื่นคำขอจดทะเบียน

(๒.๑) ผู้มีสิทธิยื่นคำขอจดทะเบียนพันธุ์พืช ได้แก่ นักปรับปรุงพันธุ์พืชซึ่งขยายพันธุ์โดยอาศัยเพศหรือพันธุ์พืชที่ขยายพันธุ์โดยการแตกหน่อ (Sexually reproduced or tuber propagated plant variety) แต่ทั้งนี้ ไม่รวมถึงเห็ดราหรือแบคทีเรีย (Fungi or bacteria) หรือผู้สืบทอดสิทธิของนักปรับปรุงพันธุ์หรือตัวแทน ในกรณีที่พันธุ์พืชนั้นได้รับการปรับปรุงพันธุ์ในต่างประเทศ นอกจากนี้ ผู้มีสิทธิยื่นคำขอจดทะเบียนพันธุ์พืชจะต้องเป็นบุคคลซึ่งมีสัญชาติสหรัฐอเมริกาหรือผู้มีสัญชาติของประเทศที่ยินยอมให้ผู้มีสัญชาติอเมริกันขอรับความคุ้มครองในประเทศนั้นได้ (Reciprocity) หรือประเทศที่เป็นภาคีสมาชิกของอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ (International Convention for the Protection of New Varieties of Plants (UPOV))

(๒.๒) เจ้าของพันธุ์พืชที่ต้องการจดทะเบียนจะต้องกรอกแบบฟอร์ม PVA application (ST470) และระบุรายละเอียดเกี่ยวกับการพัฒนาพันธุ์พืช หากเจ้าของพันธุ์พืชไม่ได้เป็นผู้ยื่นเองจะต้องมีหนังสือมอบอำนาจลงลายมือชื่อโดยผู้ยื่นคำขอจดทะเบียนแนบไปด้วยในแบบฟอร์มคำขอจดทะเบียนจะต้องระบุ

(ก) ชื่อของพันธุ์พืช (The name of the variety)

(ข) คำบรรยายข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะ (Distinctness) ความสม่ำเสมอ (uniformity) และความคงตัว (stability) ของพันธุ์พืชที่ขอจดทะเบียน รวมถึงประวัติความเป็นมา (Genealogy) และกระบวนการขยายพันธุ์ (Breeding procedure) ของพันธุ์พืช

(ค) คำแถลง (statement) ของผู้ยื่นคำขอเกี่ยวกับความใหม่ของพันธุ์พืช

(ง) คำประกาศ (Declaration) ว่าจะมีการนำตัวอย่างเมล็ดพันธุ์ที่สามารถเพาะปลูกได้ รวมถึงส่วนขยายพันธุ์อื่น ๆ ของพันธุ์พืชไปฝากเก็บไว้และนำไปเก็บเพิ่มเติมเป็นระยะในสถานที่เก็บสาธารณะ (public repository) ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง และ

(จ) คำแถลงเกี่ยวกับความเป็นเจ้าของสิทธิของผู้ยื่นคำขอ โดยมี PVP Office examiner เป็นผู้มีหน้าที่ตรวจสอบความแตกต่างของพันธุ์พืชดังกล่าวจากฐานข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

โดยผู้ยื่นคำขอต้องจ่ายค่าธรรมเนียมทั้งหมดจำนวน ๕,๑๕๐ เหรียญสหรัฐ โดยแยกเป็นค่าธรรมเนียมการยื่นเอกสาร (filing fee) จำนวน ๕๑๘ เหรียญสหรัฐ และ

ค่าธรรมเนียมการตรวจสอบข้อมูล (examiner fee) จำนวน ๓,๘๖๔ เหรียญสหรัฐ<sup>๒</sup> (ซึ่งค่าธรรมเนียมทั้งสองประเภทนี้ต้องชำระในวันที่ยื่นคำขอ) และ (๓) ค่าธรรมเนียมการใบสำคัญการจดทะเบียนจำนวน ๗๖๘ เหรียญสหรัฐ (ชำระเมื่อได้รับใบสำคัญการจดทะเบียนแล้ว)

(๒.๓) หลังจากที่เจ้าหน้าที่ของ PVP Office ได้มีการตรวจสอบคำขอจดทะเบียนพันธุ์พืชแล้วจะมีการตรวจสอบหากพบว่าพันธุ์พืชนั้นมีลักษณะตามที่กฎหมายกำหนดจะมีหนังสือแจ้งการรับจดทะเบียน (The Notice of Allowance) ไปยังผู้ยื่นคำขอ (section ๖๑) และหากต่อมา เมื่อมีการตรวจสอบพันธุ์พืชดังกล่าวโดยละเอียดจากฐานข้อมูลของหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ เกี่ยวข้องกับพันธุ์พืช เช่น GRIN Search, GENIE Search, PLUTO Search และ AOSCA Search แล้ว (ซึ่งโดยเฉลี่ยแล้วจะใช้เวลาประมาณหนึ่งปีหกเดือน) และหากเจ้าหน้าที่เห็นว่าพันธุ์พืชใหม่ที่สมควรให้ความคุ้มครองพันธุ์พืชดังกล่าวก็จะมีการออกใบสำคัญการรับจดทะเบียน (Certificate of Plants Variety Protection) โดยจะมีหนังสือแจ้งผลการพิจารณาไปยังผู้ยื่นคำขอเพื่อให้ผู้ยื่นคำขอมาชำระ ค่าธรรมเนียมตามภายในระยะเวลาหนึ่งเดือนนับจากวันที่ได้รับแจ้ง สำหรับการพิจารณาของเจ้าหน้าที่จะเป็นระบบการพิจารณาจากเอกสาร (documentary system) ซึ่งผู้ยื่นคำขอจะต้องอธิบายในคำขอให้ละเอียดและครบถ้วนเกี่ยวกับว่าครอบงำประกอบตามที่กฎหมายกำหนดหรือไม่

อนึ่ง แต่หากพิจารณาแล้วเห็นว่าไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ตามที่กฎหมายกำหนดก็จะไม่รับจดทะเบียน โดยแจ้งเป็นหนังสือให้ผู้ยื่นคำขอทราบพร้อมกับระบุเหตุผลของการไม่รับจดทะเบียนสำหรับพันธุ์พืชดังกล่าว (section ๖๒) ซึ่งผู้ยื่นคำขอสามารถยื่นอุทธรณ์การไม่รับจดทะเบียนไปยังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรได้ (section ๖๓) และถ้าไม่พอใจคำวินิจฉัยของรัฐมนตรีฯ ผู้ยื่นคำขอมีสติอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์สหรัฐอเมริกา (The United States Court of Appeal for the Federal Circuit) ภายใน ๖๐ วัน หรือภายในระยะเวลาที่รัฐมนตรีเห็นสมควร

(๒.๔) ในระหว่างการตรวจพิจารณาคำขอนั้น PVP Office ต้องเก็บข้อมูลและเอกสารเกี่ยวกับการจดทะเบียนของผู้ยื่นคำขอเป็นความลับ ไม่สามารถเปิดเผยข้อมูลส่วนหนึ่งส่วนใดได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากผู้ยื่นขอจดทะเบียน หรือในกรณีที่มีความจำเป็น รัฐมนตรีอาจจะประกาศข้อมูลบางอย่างเกี่ยวกับการจดทะเบียนได้ เช่น ชื่อผู้ของผู้ยื่นจดทะเบียน ประเภทของหากผู้ยื่นคำขอจดทะเบียนร้องขอ PVP Office อาจจะมีการประกาศโฆษณาคำขอจดทะเบียนพันธุ์พืชเป็นระยะในหนังสือประกาศของทางราชการ (Official journal) แต่การประกาศดังกล่าวเป็นเพียงการให้ข้อมูลแก่ประชาชนเท่านั้น ดังนั้น จึงไม่เป็นการยืนยันว่าพันธุ์พืชที่ขอจดทะเบียนนั้นได้รับความคุ้มครอง (section ๕๗)

### (๓) อายุของการคุ้มครอง

PVP Act กำหนดอายุความคุ้มครองพันธุ์พืชทั่วไปไว้ ๒๐ ปีนับจากวันออกหนังสือจดทะเบียน แต่หากเป็นต้นไม้หรือไม้เถาไม้เลื้อย เช่น องุ่น จะมีอายุการคุ้มครอง ๒๕ ปี นับจากวันออกหนังสือจดทะเบียน อนึ่ง ผู้ทรงสิทธิตาม PVP Act มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวที่จะขาย เสนอขาย ขยายพันธุ์ นำเข้า ส่งออก หรือใช้พันธุ์พืชในการผลิตพืชผสมหรือพันธุ์พืชอื่นที่ต่างออกไป ผู้ที่กระทำการใด ๆ ต่อพันธุ์พืชที่ได้รับความคุ้มครองย่อมกระทำมิได้ เว้นแต่กรณีดังต่อไปนี้

<sup>๒</sup> ข้อมูล ณ เดือนกันยายน ๒๕๖๐

(ก) การกระทำใด ๆ ต่อพันธุ์พืชที่ได้รับการจดทะเบียนโดยไม่มีวัตถุประสงค์ในการค้าหรือเพื่อประโยชน์ส่วนตน เช่น การที่เกษตรกรสามารถเก็บเมล็ดพันธุ์เพื่อนำมาปลูกในพื้นที่ของตนเองสำหรับฤดูกาลถัดไป (section ๑๑๓)

(ข) การทดลองหรือการศึกษาวิจัยพันธุ์พืช (section ๑๑๔)

(ค) การใช้เพื่อประโยชน์สาธารณะ ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรอาจประกาศให้พันธุ์พืชที่ได้รับความคุ้มครองสามารถนำมาใช้เพื่อประโยชน์สาธารณะก็ได้ โดยให้มีการให้ค่าตอบแทนที่เหมาะสมแก่เจ้าของพันธุ์พืชโดยไม่น้อยกว่าค่าใช้สิทธิ (Royalty) (section ๔๔)

#### (๔) คณะกรรมการคุ้มครองพันธุ์พืช

PVP Act กำหนดให้มีคณะกรรมการคุ้มครองพันธุ์พืช (Plant Variety Protection Board) ประกอบด้วยกรรมการจำนวน ๑๔ คน ซึ่งแต่งตั้งโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร สำหรับองค์ประกอบของ PVP Board ประกอบด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายเป็นประธานกรรมการ และผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาพันธุ์พืชจากภาคส่วนต่าง ๆ ในอัตราที่เท่ากัน ได้แก่ ผู้แทนจากหน่วยงานราชการ อุตสาหกรรมเมล็ดพันธุ์ (seed industry) และเกษตรกร โดย PVP Board มีหน้าที่ให้คำแนะนำแก่รัฐมนตรีในการออกกฎและระเบียบที่ออกตาม PVP Act และมีหน้าที่ให้พิจารณาและวินิจฉัยคำอุทธรณ์จากผู้ตรวจสอบ (examiner) หนึ่งค่าตอบแทนของ PVP Board เป็นไปตามค่าตอบแทนมาตรฐานของราชการ (section ๗)

โดยสรุป กระบวนการบังคับใช้ PVP Act มีประโยชน์คือเป็นการให้ความคุ้มครองต่อนักปรับปรุงพันธุ์พืช แต่ในขณะเดียวกันก็ยังเปิดโอกาสให้นักวิจัยสามารถทำการทดลองศึกษาวิจัยได้โดยไม่ถือว่าเป็นละเมิดสิทธิของเจ้าของพันธุ์พืช ซึ่งเป็นการสร้างแรงจูงใจให้มีการพัฒนาพันธุ์พืชใหม่ ๆ ขึ้นอยู่เสมอ ทั้งนี้ ยังเป็นการสร้างรายได้ให้คนในชนบทและเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจในภาพรวม ทำให้ต้นทุนการผลิตลดลง เป็นการกำหนดกระบวนการระงับข้อพิพาทกรณีที่มีข้อขัดแย้งเกิดขึ้น

#### ๒.๒ กฎหมายสิทธิบัตรพืช (Plant Patent Act 1930)

กฎหมายสิทธิบัตรพืชของประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการตราขึ้นครั้งแรกในปี ๑๙๓๐ ภายใต้ Chapter ๓๕ U.S.C. (Section ๑๖๑) และต่อมาได้มีการแก้ไขเมื่อ ๒๗ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๙๘ (พ.ศ. ๒๕๔๑) สำหรับสาระสำคัญของกฎหมายฉบับนี้เป็นการให้ความคุ้มครองแก่พันธุ์พืชใหม่ที่ขยายพันธุ์โดยไม่อาศัยเพศ (asexually propagated plant) เท่านั้น ซึ่งหากเป็นกรณีของพันธุ์พืชใหม่ที่ขยายพันธุ์โดยอาศัยเพศ (sexually propagated plant) โดยรวมถึงพืชที่ขยายพันธุ์โดยใช้หัวหรือหน่อ (tuber propagated plant) จะอยู่ภายใต้ความคุ้มครองตาม Plant Variety Protection Act ซึ่งเป็นความรับผิดชอบ PVP Office อันเป็นการแบ่งความรับผิดชอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจนกับ USPTO

##### (๑) พันธุ์พืชที่สามารถขอรับความคุ้มครอง

พันธุ์พืชที่จะขอรับความคุ้มครองตาม Plant Patent Act ได้ต้องเป็นพันธุ์พืชใหม่ที่ขยายพันธุ์โดยไม่อาศัยเพศ (asexually propagated plant) ซึ่งอาจจะขยายพันธุ์โดยวิธีการอื่นที่ไม่ใช่การเพาะเมล็ด เช่น การเพาะชำ การทาบกิ่ง ตอนกิ่ง หรือการใช้หน่อ ตา ราก ใบ หรือส่วนประกอบอื่นของพืชนอกจากเมล็ดในการขยายพันธุ์ โดยผู้ที่สามารถยื่นขอรับความคุ้มครองต้องเป็นผู้คิดค้น (inventor) หรือผู้ที่ค้นพบ (discover) ซึ่งรวมไปถึงทายาทหรือผู้ได้รับอำนาจจาก

บุคคลดังกล่าวด้วย ทั้งนี้ เงื่อนไขการรับจดทะเบียนสิทธิบัตรพืชคือ พันธุ์พืชดังกล่าวจะต้องมีความใหม่ (new) และมีลักษณะโดดเด่น (distinct)

## (๒) กระบวนการยื่นคำขอจดทะเบียน

(๒.๑) ผู้ที่ประสงค์จะขอสิทธิบัตรในพันธุ์พืชใหม่จะต้องยื่นคำขอที่ USPTO กำหนด โดยจะต้องกรอกแบบฟอร์มตามที่ USPTO กำหนดให้ครบถ้วนเพื่อประโยชน์ของผู้ยื่นขอเอง เช่น รายละเอียดเกี่ยวกับคำบรรยายของแหล่งกำเนิด คำบรรยายทางพฤกษศาสตร์ของพันธุ์พืชที่จะขอรับสิทธิบัตร รูปภาพสีที่แสดงถึงลักษณะพิเศษเฉพาะของพันธุ์พืช และ ค่าแถลงของผู้ยื่นคำขอเกี่ยวกับความใหม่และความโดดเด่นของพันธุ์พืช

(๒.๒) หลังจากที่เจ้าหน้าที่ของ USPTO ได้ลงทะเบียนรับคำขอดังกล่าวแล้ว จะส่งให้แก่เจ้าหน้าที่ตรวจสอบ (examiner) ตรวจสอบคำขอดังกล่าวโดยละเอียด ซึ่ง examiner จะใช้เวลาในการตรวจสอบประมาณ ๙ - ๑๕ เดือน โดยในระหว่างการตรวจสอบ examiner อาจขอให้ผู้ยื่นคำขอส่งเอกสารหรือข้อมูลเพิ่มเติมที่จำเป็นได้

(๒.๓) เมื่อ examiner ตรวจสอบคำขอและเห็นว่าพันธุ์พืชดังกล่าวเป็นไปตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด examiner จะส่งหนังสือแจ้งการรับจดทะเบียน (The Notice of Allowance) ไปยังผู้ยื่นคำขอพร้อมกับแจ้งให้มาชำระค่าธรรมเนียม เมื่อผู้ยื่นคำขอชำระค่าธรรมเนียมแล้ว USPTO จะส่งสิทธิบัตรไปให้ภายในสามเดือนนับแต่วันที่ได้รับชำระค่าธรรมเนียมเรียบร้อยแล้ว โดยผู้ยื่นคำขอต้องจ่ายค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ได้แก่ ค่าธรรมเนียมการยื่นเอกสาร (filing fee) จำนวน ๗๒๐ เหรียญสหรัฐ ค่าธรรมเนียมสิทธิบัตรจำนวน ๑,๑๙๐ เหรียญสหรัฐ และอาจจะมีค่าธรรมเนียมอื่น ๆ อีก เฉลี่ยประมาณ ๒,๗๕๐ - ๔,๐๐๐ เหรียญสหรัฐต่อราย

## (๓) อายุของการคุ้มครอง

Plant Patent Act กำหนดอายุความคุ้มครองพันธุ์พืชไว้ ๒๐ ปี นับจากวันยื่นคำขอรับสิทธิบัตร อนึ่ง ผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายฉบับนี้มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวที่จะขาย เสนอขาย ขยายพันธุ์ นำเข้ามาในประเทศสหรัฐอเมริกา ส่งออก หรือใช้พันธุ์พืชในการผลิตพืชผสมหรือพันธุ์พืชอื่นที่ต่างออกไป ผู้ที่กระทำการใด ๆ ต่อพันธุ์พืชที่ได้รับสิทธิบัตรย่อมกระทำมิได้

**๒.๓ หน่วยงานที่มีบทบาทเกี่ยวกับการคุ้มครองพันธุ์พืชของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้แก่**

### ๒.๓.๑ หน่วยงานภาครัฐ

(๑) สำนักคุ้มครองพันธุ์พืช (Plant Variety Protection Office) เป็นหน่วยงานที่อยู่ภายใต้การกำกับของกระทรวงเกษตรแห่งสหรัฐอเมริกา (US. Department of Agriculture (USDA)) โดยมีเจ้าหน้าที่ทั้งหมด ๑๑ คน โดยมีหน้าที่หลักคือการบังคับใช้กฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืช (Plant Variety Protection Act)

(๒) ศูนย์วิจัยเพื่อการเกษตร (Agricultural Research Service) เป็นหน่วยงานภายใต้การกำกับของ USDA มีหน้าที่สำคัญในการศึกษาวิจัยและค้นคว้าเทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาด้านเกษตรกรรม รวมทั้งทำหน้าที่เป็นศูนย์วิชาการในการให้บริการให้ความรู้แก่เกษตรกรภายในประเทศ

(๓) สำนักสิทธิบัตรและเครื่องหมายการค้า (Patent and Trademark Office (USPTO))

เป็นหน่วยงานในกำกับของกระทรวงพาณิชย์ (Department of Commerce) มีหน้าที่เกี่ยวกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาประเภทสิทธิบัตรและเครื่องหมายการค้า ตลอดจนมีหน้าที่รับจดทะเบียนสิทธิบัตรและเครื่องหมายการค้าทั้งในประเทศและนอกประเทศสหรัฐอเมริกา

### ๒.๓.๒ หน่วยงานภาคเอกชน

นอกจากหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งได้แก่ PVP Office และ USPTO แล้ว ยังมีหน่วยงานภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพันธุ์พืชด้วย โดยกระทรวงการเกษตร สหรัฐอเมริกาได้ทำความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยและบริษัทเอกชนที่ดำเนินธุรกิจด้านพันธุ์พืชในการศึกษาวิจัยและค้นคว้าทดลองนวัตกรรมใหม่ด้านการเกษตร ได้แก่

(๑) The Texas A & M University ทำหน้าที่ศึกษาวิจัยพันธุ์พืชใหม่ โดยผลการศึกษาวิจัยของศูนย์ดังกล่าว ได้รับการจดทะเบียนคุ้มครองโดย USDA หลายรายการ

(๒) Monsanto Headquarter Office เป็นบริษัทเอกชนที่ทำธุรกิจด้านพันธุ์พืชครบวงจร โดยมีห้องปฏิบัติการศึกษาทดลองวิจัยด้านพันธุ์พืชเพื่อนำออกจำหน่าย โดยมีสำนักงานใหญ่อยู่ที่เมืองเซนต์หลุยส์ มลรัฐมิชซูรีและได้มีการตั้งสำนักงานในหลายประเทศทั่วโลก รวมทั้งในประเทศไทยด้วย

(๓) Danforth Scientist มีสำนักงานตั้งอยู่ที่เมืองเซนต์หลุยส์ มลรัฐมิชซูรีเป็นหน่วยงานภาคเอกชนที่ทำหน้าที่ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพันธุ์พืชแสวงหากำไร มีหน้าที่ในการศึกษาศึกษาวิจัยและทดลองพันธุ์พืช

## ๓. กฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่

กฎหมายของไทยที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ ได้แก่ พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒<sup>๓</sup> ซึ่งได้กำหนดนิยามคำว่า “พันธุ์พืช” หมายความว่า กลุ่มของพืชที่มีพันธุกรรมและลักษณะทางพฤกษศาสตร์ เหมือนหรือคล้ายคลึงกัน มีคุณสมบัติเฉพาะตัวที่สม่ำเสมอ คงตัว และแตกต่างจากกลุ่มอื่นในพืชชนิดเดียวกัน และให้หมายความรวมถึงต้นพืชที่จะขยายพันธุ์ให้ได้กลุ่มของพืชที่มีคุณสมบัติดังกล่าวข้างต้น และได้กำหนดคำว่า “นักปรับปรุงพันธุ์พืช” หมายความว่า ผู้ซึ่งทำการปรับปรุงพันธุ์ หรือพัฒนาพันธุ์จนได้พันธุ์พืชใหม่ (มาตรา ๔)

### ๓.๑ คณะกรรมการ

องค์กรที่บังคับใช้พระราชบัญญัตินี้คือ คณะกรรมการคุ้มครองพันธุ์พืชซึ่งมีหน้าที่และอำนาจหลักในการวางระเบียบเกี่ยวกับการศึกษา ทดลอง วิจัย และปรับปรุงหรือพัฒนาพันธุ์พืชจากพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น พันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป และพันธุ์พืชป่าหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของพันธุ์พืชดังกล่าว (มาตรา ๖)

<sup>๓</sup> ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๒

### ๓.๒ วิธีการขอรับความคุ้มครองและผู้ทรงสิทธิตามกฎหมาย

สำหรับกระบวนการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่นั้น จะเป็นระบบการจดทะเบียนโดยมีหลักเกณฑ์ว่าพันธุ์พืชที่จะขอจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ตามพระราชบัญญัตินี้ต้องมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

(๑) เป็นพันธุ์พืชที่ไม่มีการนำส่วนขยายพันธุ์มาใช้ประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นการขยายหรือจำหน่ายด้วยประการใด ทั้งในหรือนอกราชอาณาจักรโดยนักปรับปรุงพันธุ์ หรือด้วยความยินยอมของนักปรับปรุงพันธุ์เกินกว่าหนึ่งปีก่อนวันยื่นขอจดทะเบียน

(๒) มีความแตกต่างจากพันธุ์พืชอื่นที่ปรากฏอยู่ในวันยื่นขอจดทะเบียน โดยความแตกต่างนั้นเกี่ยวข้องกับลักษณะที่เป็นประโยชน์ต่อการเพาะปลูก การบริโภค เกษษกรรม การผลิต หรือการแปรรูป และให้หมายความรวมถึงมีความแตกต่างจากพันธุ์พืช ในกรณีที่ได้รับการจดทะเบียนคุ้มครองไว้แล้ว ไม่ว่าจะในหรือนอกราชอาณาจักรก่อนวันยื่นขอจดทะเบียน และพันธุ์พืชที่มีการยื่นขอจดทะเบียนในราชอาณาจักรไว้แล้ว และได้รับการจดทะเบียนในเวลาต่อมา (มาตรา ๑๒)

นอกจากนี้ ห้ามมิให้จดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ที่มีผลกระทบอย่างรุนแรงไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อมต่อสิ่งแวดล้อม สุขภาพ หรือสวัสดิภาพของประชาชน อย่างไรก็ตาม พันธุ์พืชใหม่ที่ได้จากการตัดต่อสารพันธุกรรมจะจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ได้ต่อเมื่อผ่านการประเมินผลกระทบด้านความปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม สุขภาพ หรือสวัสดิภาพของประชาชนจากกรมวิชาการเกษตรหรือหน่วยงานหรือสถาบันอื่นที่คณะกรรมการกำหนด ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง (มาตรา ๑๓) ทั้งนี้ ให้รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ มีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดพืชชนิดใดให้เป็นพันธุ์พืชใหม่ที่จะได้รับการคุ้มครองและพืชชนิดใดที่มีความสำคัญต่อความมั่นคงของประเทศ (มาตรา ๑๔)

### ๓.๓ วิธีการขอจดทะเบียน

ผู้ขอจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ ต้องเป็นนักปรับปรุงพันธุ์พืชและมีคุณสมบัติอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

- (๑) มีสัญชาติไทย หรือเป็นนิติบุคคลที่มีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ในประเทศไทย
- (๒) มีสัญชาติของประเทศที่ยินยอมให้บุคคลสัญชาติไทย หรือนิติบุคคลที่มีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ในประเทศไทย ขอรับการคุ้มครองในประเทศนั้นได้
- (๓) มีสัญชาติของประเทศที่เป็นภาคีแห่งอนุสัญญาหรือความตกลงระหว่างประเทศเกี่ยวกับการคุ้มครองพันธุ์พืชที่ประเทศไทยเป็นภาคีอยู่ด้วย
- (๔) มีภูมิลำเนา หรือประกอบอุตสาหกรรมหรือพาณิชย์กรรมอย่างจริงจังในประเทศไทยหรือประเทศที่เป็นภาคีแห่งอนุสัญญาหรือความตกลงระหว่างประเทศเกี่ยวกับการคุ้มครองพันธุ์พืชที่ประเทศไทยเป็นภาคีอยู่ด้วย (มาตรา ๑๕)

สิทธิขอรับความคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่สำหรับการปรับปรุงพันธุ์พืชซึ่งลูกจ้างหรือผู้รับจ้างได้กระทำให้ขึ้นโดยการทำงานตามสัญญาจ้าง หรือโดยสัญญาจ้างที่มีวัตถุประสงค์ให้ทำการปรับปรุงพันธุ์พืชใหม่ ย่อมตกเป็นของนายจ้างหรือผู้ว่าจ้าง แล้วแต่กรณี เว้นแต่สัญญาจ้างระบุไว้เป็นอย่างอื่น (มาตรา ๑๖) แต่กรณีที่มีการปรับปรุงพันธุ์พืชทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ได้กระทำการตามหน้าที่ สิทธิดังกล่าวย่อมตกเป็นของหน่วยงานของรัฐต้นสังกัดของเจ้าหน้าที่ผู้นั้น หรือในกรณีที่บุคคลหลายคนทำการปรับปรุงพันธุ์ หรือทำการพัฒนาพันธุ์พืชใหม่ร่วมกัน บุคคลเหล่านั้นมีสิทธิขอจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ร่วมกัน (มาตรา ๑๗)

การขอจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง (มาตรา ๑๙) อนึ่ง ในการพิจารณาคำขอจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทำการตรวจสอบและจัดทำรายงานเสนออธิบดีกรมวิชาการเกษตร หากอธิบดีเห็นว่าคำขอจดทะเบียนดังกล่าวนั้นถูกต้อง ให้อธิบดีมีคำสั่งให้ประกาศโฆษณาคำขอจดทะเบียนดังกล่าวภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับรายงาน โดยให้ผู้ขอจดทะเบียนเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการประกาศโฆษณาตามจำนวนที่จ่ายจริง ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง (มาตรา ๒๒) หากไม่มีผู้ยื่นคำคัดค้านให้อธิบดีมีคำสั่งให้รับจดทะเบียนและประกาศชื่อพันธุ์พืชใหม่ที่ได้รับการจดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้ในราชกิจจานุเบกษา (มาตรา ๓๐) อย่างไรก็ตาม ผู้ขอจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ต้องชำระค่าธรรมเนียมการออกหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้ง ถ้าผู้ขอจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ไม่ชำระค่าธรรมเนียมภายในเวลาที่กำหนด ให้ถือว่าละทิ้งคำขอ

### ๓.๔ สิทธิของผู้ทรงสิทธิและข้อยกเว้น

ผู้ทรงสิทธิในพันธุ์พืชใหม่มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการผลิต ขาย หรือจำหน่ายด้วยประการใด นำเข้ามาในราชอาณาจักร ส่งออกนอกราชอาณาจักร หรือมีไว้เพื่อกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดดังกล่าวซึ่งส่วนขยายพันธุ์ของพันธุ์พืชใหม่ (มาตรา ๓๓) แต่มีข้อยกเว้นของผู้ทรงสิทธิในกรณีต่อไปนี้

(๑) การกระทำเกี่ยวกับพันธุ์พืชใหม่ที่ได้รับความคุ้มครอง โดยไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นส่วนขยายพันธุ์

(๒) การศึกษา ค้นคว้า ทดลอง หรือวิจัยเกี่ยวกับพันธุ์พืชใหม่ที่ได้รับความคุ้มครองเพื่อปรับปรุงพันธุ์หรือพัฒนาพันธุ์พืช

(๓) การกระทำเกี่ยวกับพันธุ์พืชใหม่ที่ได้รับความคุ้มครองซึ่งกระทำโดยสุจริต

(๔) การเพาะปลูกหรือขยายพันธุ์สำหรับพันธุ์พืชใหม่ที่ได้รับความคุ้มครองโดยเกษตรกรด้วยการใช้ส่วนขยายพันธุ์ที่ตนเองเป็นผู้ผลิต แต่ในกรณีที่รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการประกาศให้พันธุ์พืชใหม่นั้นเป็นพันธุ์พืชที่ควรส่งเสริมการปรับปรุงพันธุ์ให้เกษตรกรสามารถเพาะปลูกหรือขยายพันธุ์ได้ไม่เกินสามเท่าของปริมาณที่ได้มา

(๕) การกระทำเกี่ยวกับพันธุ์พืชใหม่ที่ได้รับความคุ้มครอง โดยไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อการค้า

(๖) การขายหรือจำหน่ายด้วยประการใด นำเข้ามาในราชอาณาจักร ส่งออกนอกราชอาณาจักรหรือมีไว้เพื่อกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดดังกล่าว ซึ่งส่วนขยายพันธุ์ของพันธุ์พืชใหม่ที่ได้รับความคุ้มครองซึ่งถูกนำออกจำหน่าย โดยผู้ทรงสิทธิหรือด้วยความยินยอมของผู้ทรงสิทธิ

## ๔. อนุสัญญาคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ (The International Convention for the Protection of New Varieties of Plants 1991)

อนุสัญญาคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ (The International Convention for the Protection of New Varieties of Plants 1991) (UPOV) เกิดขึ้นในปี ค.ศ. ๑๙๘๑ โดยมีภารกิจหลักในการส่งเสริมให้ประเทศสมาชิกพัฒนาและให้ความคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ ตลอดจนสิ่งที่เกี่ยวเนื่องกันได้จากพืชดังกล่าว รวมไปถึงการให้ความคุ้มครองสิทธิของนักปรับปรุงพันธุ์พืชด้วย ปัจจุบัน ประเทศไทยยังมีได้เข้าร่วมเป็นภาคีของอนุสัญญาดังกล่าว โดยในปัจจุบันกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตร



และสหกรณ์ อยู่ระหว่างการเสนอแก้ไขกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพันธุ์พืช ซึ่งหากดำเนินการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเสร็จแล้ว ก็จะเข้าสู่กระบวนการเข้าเป็นภาคีต่อไป ตอนนี้ยังมีข้อขัดข้องเกี่ยวกับประเด็นเรื่องการปรับปรุงพันธุกรรม (Genome Modification (GMO)) ซึ่งเป็นประเด็นที่มีความอ่อนไหวและถูกคัดค้านการจากองค์กรอิสระเป็นอย่างมาก ทำให้การแก้ไขกฎหมายล่าช้าและยังไม่ประสบความสำเร็จจนถึงปัจจุบัน

## ๕. บทสรุป

การจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ตามกฎหมายไทยจะเน้นเรื่องความใหม่และมีความแตกต่างจากพันธุ์เดิมที่ปรากฏแพร่หลายในประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับหลักเกณฑ์การพิจารณาจดทะเบียนกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืชของประเทศสหรัฐอเมริกา ที่จะพิจารณาจากเกณฑ์เรื่องความใหม่ (new) นอกจากนี้ยังมีปัจจัยด้านอื่นมาประกอบด้วย เช่น ความโดดเด่น (distinct) ความสม่ำเสมอ (uniform) พันธุ์พืชดังกล่าวต้องมีความสม่ำเสมอของสายพันธุ์ โดยต้องสามารถบรรยายลักษณะที่ชัดเจนได้และเป็นที่ยอมรับทางการค้า รวมทั้งต้องมีความคงที่ (stable) อย่างไรก็ตาม หลักเกณฑ์ดังกล่าว เป็นการเน้นย้ำว่าความคุ้มครองที่จะได้รับตามกฎหมายจะเป็นการกระตุ้นให้เกิดการคิดค้นพันธุ์พืชใหม่ ๆ ขึ้นในประเทศ อันเป็นการกระตุ้นให้เกิดนวัตกรรมด้านการเกษตรและส่งผลดีต่อเศรษฐกิจตามมาอีกด้วย